

היסטוריה

העורכים:

עופר אשכנזי, מיכל בירן, רות ג'יניאו, דניאלה דוויק

עורכים אורחים:

יורי פינס ואלכסנדר יעקובסון

גיליון 50 • אדר תשפ"ג

כתב עת של

החברה ההיסטורית הישראלית • ירושלים

מועצת המערכת:

פרופ' סטיבן אשהיים, פרופ' דרור זאבי, פרופ' בנימין נויברגר, פרופ' יוסף קפלן,
פרופ' רנן קצוף, פרופ' אילנה קראוזמן בן-עמוס, פרופ' רון רובין, ד"ר אילן רחום,
פרופ' שולמית שחר, פרופ' אהרן שי

מוזכ"לית החברה ההיסטורית הישראלית: ד"ר צאלה רובל

מרכזת המערכת: מור גלר
עורכת לשון: רחל לבי-הר
הבאה לדפוס: נעה גרינולד-עסיס

יוצא לאור בסיוע משרד התרבות והספורט

מאמרים יש לשלוח למערכת כשהם מודפסים ברווח כפול ומותקנים על פי 'הנחיות להגשת כתבי יד לכתב העת "היסטוריה"' המופיעות באתר האינטרנט של החברה ההיסטורית הישראלית: www.historical.org.il. המערכת מבקשת מן המחברים לשלוח למערכת בדוא"ל קובץ בתכנת וורד בצירוף תקציר אנגלי לכתובת historia@history.org.il.

כתובת המערכת: ת"ד 10477, ירושלים 9110401
טלפון: 02-5650444/5 פקס: 02-6712388
דואר אלקטרוני: historia@history.org.il
אתר אינטרנט: www.historical.org.il

ISSN 0334-4843 • כל הזכויות שמורות לחברה ההיסטורית הישראלית, תשפ"ג

אין להעתיק או להפיץ חוברת זו או קטעים ממנה, בשום צורה ואופן, אלקטרוני או מכני, לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור

סידור ועימוד: רוגית גלעד • הדפסה: אלקו פרינט, ירושלים

תוכן העניינים

מבוא: היסטוריוגרפיה קדומה במבט השוואתי	יורי פינס ואלכסנדר יעקובסון	5
אבות מדומיינים: הסיפורים שההיסטוריה הרומית מספרת על עצמה	אלן או'גורמן	11
היסטוריוגרפיה סינית קדומה בין תיעוד העבר לחינוך מוסרי	יורי פינס	37
משימתו של ההיסטוריון ביוון הקלאסית	נינו לוראגי	69
אימפריות ללא היסטוריוגרפיה: היסטוריה, אפוס וזיכרון באיראן העתיקה	מיכאל שנקר	95
	ביקורות ספרים	
לתולדות גלגולה של טבעת – או האם דווקא ימי הביניים יכולים ללמד את המערב שיעור בסובלנות? (על איריס שגיר, משל שלוש הטבעות ורעיון הסובלנות הדתית בימי הביניים ובראשית העת החדשה)	אורי צבי שחר	111
חלוקות באימפריה הבריטית: הגישה הטרנס-לאומית (על Arie Dubnov and Laura Robson [eds.], <i>Partitions: A Transnational History of Twentieth-Century Territorial Separatism</i>)	רותם גבע	121
'דם סמיך ודם דליל' במבנה החברתי של אמריקה הלטינית בתקופה הקולוניאלית (על Stuart B. Schwartz, <i>Blood and Boundaries: The Limits of Religious and Racial Exclusion in Early Modern Latin America</i> [<i>The Menahem Stern Jerusalem Lectures</i>])	עמוס מגד	131
	סיכומים באנגלית	V

המשתתפים בקובץ

פרופ' יורי פינס	החוג ללימודי אסיה, האוניברסיטה העברית בירושלים yuri.pines@mail.huji.ac.il
פרופ' אלכסנדר יעקובסון	החוג להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים yakobsona@mscc.huji.ac.il
ד"ר אלן או'גורמן	המחלקה ללימודים קלאסיים והיסטוריה עתיקה, אוניברסיטת בריסטול e.c.ogorman@bristol.ac.uk
פרופ' נינו לוראגי	הפקולטה ללימודים קלאסיים, אוניברסיטת אוקספורד nino.luraghi@classics.ox.ac.uk
פרופ' מיכאל שנקר	החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון, האוניברסיטה העברית בירושלים michael.shenkar@mail.huji.ac.il
ד"ר אורי צבי שחר	המחלקה להיסטוריה כללית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב urisha@bgu.ac.il
ד"ר רותם גבע	החוג ללימודי אסיה והחוג להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים rotem.geva2@mail.huji.ac.il
פרופ' עמוס מגד	החוג להיסטוריה כללית, אוניברסיטת חיפה megged@research.haifa.ac.il

תקצירים ומפתחות למאמרים המופיעים בכתב עת זה מתפרסמים בתוך:
Historical Abstracts and America: History and Life

תמונת השער:

האיור משלב חלק מהציור האנונימי 'תלמידי קונפוציוס' (מיוחס לֵיאן לֵי־בֵן, 閻立本, 601–673), מהאוסף של "מוזיאון עיר הבירה" בבייג'ינג, לצד קטע מהטקסט ההיסטורי 'סִי־נִיִן' (繫年, 'רצף שנים') מאוסף קיסמי הבמבוק של אוניברסיטת צ'ינג־חואָה (清華). הכנת האיור: סמדר ברגמן.

ראו במאמרו של יורי פינס על היסטוריוגרפיה סינית קדומה בחוברת זו

עיצוב העטיפה: דודו הראל

מבוא: היסטוריוגרפיה קדומה במבט השוואתי

יורי פינס ואלכסנדר יעקובסון

לפני יותר משלושה עשורים הגיע אחד מאיתנו (יורי) כתלמיד מוסמך מתחיל לשיעור של 'תולדות ההיסטוריוגרפיה' אותו לימדו שני פרופסורים בכירים באוניברסיטה העברית. בשיעור הראשון פסק אחד המרצים: 'ההיסטוריוגרפיה היא תופעה מערבית טהורה'. יורי זעם ועזב את השיעור. גם מהמעט שידע בראשית דרכו האקדמית, היה ברור לו שמרצה המתעלם מהיסטוריוגרפיה סינית או מוסלמית לוקה באירוצנטריות קיצונית.¹ זה כמובן לא היה מקרה יחיד. אדרבה, גישתם של מורינו דאו משלה בכיפה מן המאה ה-19 ולאורך מרבית המאה ה-20. לפי הגישה הזו רק המערב התברך בפילוסופיה, במדע, ברוח החירות וכדומה. עבור אלה שהתייחסו לכתיבה ההיסטורית בכבוד היה טבעי לצרפה למועדון הנבחר של הישגיה הבלעדיים של התרבות המערבית. לידם של חוקרים אלה, ראשיתה של ההיסטוריוגרפיה 'האמיתית' היא ביוון העתיקה, שבה ההיסטוריה השתחררה ממיתוסים ואגדות, ושם הופיעה לראשונה הגישה הביקורתית למקורות (כפי שמשתקף ממשמעות המילה 'היסטוריה' [ιστορία] ביוונית, קרי 'בחינה' או 'חקירה'). מכאן הדרך הייתה סלולה להיסטוריוגרפיה הביקורתית, ששיאה עבור רבים היה במדע ההיסטוריה 'ממיתוסים ואגדות, ושם הופיעה לראשונה הגישה הביקורתית למקורות (כפי שמשתקף ממשמעות המילה 'היסטוריה' [ιστορία] ביוונית, קרי 'בחינה' או 'חקירה'). מכאן הדרך הייתה סלולה להיסטוריוגרפיה הביקורתית, ששיאה עבור רבים היה במדע ההיסטוריה' (Geschichtswissenschaft) הגרמני של המאה ה-19. מסורות לא-מערביות של כתיבה היסטורית עניינו בעיקר את חוקרי תרבויות 'המזרח' (ונלמדו בנישות אקדמיות של לימודי 'האחר'). חוקרי ההיסטוריוגרפיה 'הכללית' לא מצאו עניין במסורות 'המזרחיות'; אלה הוזכרו – אם בכלל – רק כדוגמאות של ניצני היסטוריוגרפיה מיתית אשר לא הבשילו לכדי מסורת ראויה לשמה.²

- 1 בדיעבד, ברור שזו הייתה תגובה ילדותית. תלמידה מצטיינת אחרת שזעמה לא פחות מיורי על אמירת המרצה נשאה בקורס וכתבה עבודה על היסטוריוגרפיה סינית. היום היא חברה באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים וחברה במערכת 'היסטוריה'.
- 2 על הזיקה בין היסטוריה לפילוסופיה ראו למשל כתיבתו של ההוגה האיטלקי בנדטו קרוצ'ה (Benedetto Croce, 1860–1952). בעבור קרוצ'ה, די היה בויקה זו כדי לדחוק את ההיסטוריה של אסיה לשוליים. בפעם היחידה בספרו 'תיאוריה והיסטוריה של היסטוריוגרפיה' שהוא מתייחס להיסטוריה הסינית, למשל, הוא עושה זאת במסגרת הפולמוס נגד 'ההיסטוריה הפילולוגית', כלומר זו המבוססת על איסוף עובדות יבשות. הוא מעיר שכתובה זו תהפוך אותו לאדיש כלפי תולדות איטליה המודרנית 'כאילו היו אלה תולדות שושלת צ'ין הסינית' (ראו: Benedetto Croce, *Theory & History of Historiography*, trans. Douglas

אולם בזמן שמרצינו באוניברסיטה העברית המשיכו להציג את הנרטיב המערבי הטהור, החלו רוחות השינוי מנשבות ברחבי העולם. עליית העניין בהיסטוריה העולמית החלה מערערת על 'הבורות והפרוכיאליות' שאפיינו את חקר ההיסטוריה במרבית האוניברסיטאות באירופה ובארצות הברית (ולמרבח הצער גם בישראל).³ מרתק כמה מהיר ומעמיק היה השינוי. בניגוד לתחומים כמו פילוסופיה או מדעי המדינה, שבהם הפרדיגמה הישנה של עליונות המערב עודנה שולטת ללא עוררין במרבית האוניברסיטאות המערביות (כלומר 'ההגות הכללית' היא זו המערבית), בתחום ההיסטוריה הפכה הגישה האירוצנטרית לנחלת העבר. אין דבר שיעיד על כך טוב יותר מהסדרה היוקרתית 'תולדות הכתיבה ההיסטורית' שפורסמה בהוצאת אוניברסיטת אוקספורד (*Oxford History of Historical Writing*). חמשת הכרכים של הסדרה משקפים באופן הוגן את הרבגוניות של המסורות ההיסטוריוגרפיות החל ממסופוטמיה ומצרים העתיקה וכלה במרבית אזורי העולם שמהם הגיעו דוגמאות לכתיבה ההיסטורית. מדובר בהישג מחקר כביר במיוחד כי הכותבים בוחנים מסורות שונות באופן שוויוני מבלי להציג את

לגישה הקלאסית של התפתחות ההיסטוריוגרפיה 'ממיתוס לחקר העובדות' ראו, למשל: Ainslie, London 1921, p. 30. ברנס דוחה בבוז את ההיסטוריוגרפיה הסינית כי הסינים השתמשו ב'כתב סימנים פרימיטיבי' (שם, עמ' 10); ואילו במזרח הקדום התפתחה הכתיבה ההיסטורית לדעתו רק הודות להשפעה היוונית (עמ' 16–17). ברנס מודה בקיומה של היסטוריוגרפיה עברית, אך מעיר שלוו לא הייתה השפעה 'על זרם הכתיבה הכללי של היסטוריה בטרם אימצו הנוצרים את ספרי הקודש של היהודים' (עמ' 24, הדגשה שלנו). בעבור ברנס ברור מהו 'זרם הכתיבה הכללי': זו 'התפתחות ארוכת שנים [של הכתיבה ההיסטורית] שתוביל מהרודוטוס ותוקידידס לפון רנקה (Leopold von Ranke, 1795–1886), אולארד (Francois Victor Alphonse Aulard, 1849–1928), גרדינר (Samuel Rawson Gardiner), ויתר ההיסטוריונים המערביים המובילים (עמ' 12). גם דורות אחרי ברנס המשיכו עיקרי גישתו להשפיע עמוקות על ההיסטוריוגרפיה המערבית. ראו למשל הטיועון של ארנסט ברייסאך (Ernst Breisach, 1923–2016): 'קל לתאר את תפקיד ההיסטוריונים של ההיסטוריוגרפיה: להתחקות אחר הדרכים שבהן אנשי התרבות המערבית חשבו על עברם ומה לימדו אותם המחשבות הללו על אודות חיי אנוש כפי שמתפתחים מן העבר להווה לעתיד' (Ernst Breisach, *Historiography: Ancient, Medieval, and Modern*, Chicago 2007,) p. 3; ההדגשה שלנו). להיסטוריוגרפיה המדעית' בגרמניה, ראו: Horst Walter Blanke, *Historiographiegeschichte als Historik*, Stuttgart–Bad Cannstatt 1991 וסיכום קצר יותר של Georg G. Iggers, 'The Intellectual Foundations of Nineteenth-Century "Scientific" History: The German Model', *The Oxford History of Historical Writing*, 4: 1800–1945, eds. Stuart Macintyre et al., Oxford 2011, pp. 41–58 ראו: R.I. Moore, 'World History', *Companion to Historiography*, ed. Michael Bentley, London 1997, pp. 941–959. האסופה של בנטלי משקפת הכרה גוברת במגוון הכתיבה ההיסטורית בעולם, אם כי תוך שמירה של מרכזיות ברורה להיסטוריוגרפיה האירופית.

ההיסטוריוגרפיה היוונית או את 'מדע ההיסטוריה הגרמני' כאמת מידה לשיפוט המסורות האחרות.⁴

על רקע התמורות הללו התכנסו בראשית 2019 מספר חוקרי העולם העתיק באוניברסיטת פרינסטון ביוזמת חוקר התרבות הסינית מרטין קרן (Martin Kern). מטרת הקבוצה הייתה להתבסס על הישגיה של הוצאת אוקספורד ולהעמיק את המחקר ההשוואתי של מסורות היסטוריוגרפיות בעולם העתיק (בהקשר זה, 'העולם העתיק' מתייחס לתרבויות האירו-אסייתיות עד למאות הראשונות לספירת הנוצרים). הפרויקט 'סוגי העבר העתיק: דפוסי הידע והייצוג' (Ancient Pasts: Practices of Knowledge and Representation) שואף למצוא את המשותף והשונה בדרכים שבהן שלל תרבויות מתחברות לעברן ומייצגות אותו. כיצד משתמר ומופץ הידע על אירועי העבר? מי עוסק בתיעד והפצה אלה ומי הם קהלי היעד? מהם מקורות הסמכות של מפיצי הידע על העבר? איזה תפקיד היה לידע זה בעיצוב ההווה של החברה הנתונה? המפגש הראשון בסדרה נערך במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית במאי 2019. הסדנה בת השבוע (שבמקור תוכננה כאירוע הממוקד במקורות היסטוריוגרפיה הסינית, אך הורחבה כדי להבליט את הפן ההשוואתי) כינסה שני תריסרי חוקרות וחוקרים מרחבי העולם ומישראל שעסקו במגוון המסורות התרבותיות – הסינית והבבלית, היוונית וההודית, היהודית והמוסלמית, הרומית והאיראנית. מדגם מהדיונים קיבצנו בגיליון המיוחד הזה – גיליון היובל – של כתב העת 'היסטוריה'.

ארבעת מקרי המבחן הנדונים מעל דפי גיליון זה – רומא הרפובליקאית (מאות שלישית-ראשונה לפנה"ס), סין הקדם-קיסרית (כלומר לפני 221 לפנה"ס), יוון של המאות החמישית-הרביעית לפנה"ס ואיראן הקדם-אסלאמית – ממחישים כיצד בחירות תרבותיות עיצבו באופן שונה לחלוטין את האופי של שימור הידע על העבר, את ייצוגו ואת השימוש בו. ניקח לדוגמה את סוגיית תפקידו של העבר בלגיטימציה של המשטר הפוליטי. מצד אחד ניצבת הדוגמה של סין, הנדונה במאמר של פינס. שם, האירוע ההיסטורי המכונן (החלפת שושלת שאנג בשושלת ג'ואו בסביבות 1046 לפנה"ס) הפך ליסוד התפיסה של קיום 'המנדט השמימי', כלומר הגישה שלפיה האל העליון – השמיים – מעניק את חסדו לשליטים מוסריים ומעניש את הרשעים. מאחר שהעברת המנדט בעבר הייתה ההמחשה העיקרית

4 דוגמה מעולה לדומיננטיות של הפרדיגמה המערבית (שלפיה היסטוריה ביקורתית מתחילה ביוון ומגיעה לפסגה ב'היסטוריה המדעית' המודרנית [ובפרט זו הגרמנית]) מחוץ למערב היא כתיבתו של אחד מבכירי החוקרים של היסטוריוגרפיה הסינית, דו ווייין (杜維運, 1928–2012). דו הקדיש את עיקר הספר בן שלושת הכרכים 'תולדות היסטוריוגרפיה הסינית' (2010) *Zhongguo shixue shi* 中國史學史 [History of Chinese Historiography], Beijing) להוכחת ההקבלות בין הכתיבה ההיסטורית בסין לזו במערב. למרות שליטתו הבלתי מעורערת בתולדות הכתיבה ההיסטורית בסין, דו מעולם לא ניסה לבנות סיפור חלופי שיתבסס על הניסיון ההיסטוריוגרפי הסיני כשווה ערך לפחות לניסיון היווני, למשל.

לקיום ההשגחה העליונה, התגבשה התפיסה שלפיה העבר הוא הראי שמולו על המדינאים ללמוד כיצד להימנע משגיאות קודמיהם ולשפר את דרכיהם. גישה זו מסבירה את העניין הרב בלימוד מן העבר שהופיע בשלבים המוקדמים מאוד של התרבות הסינית. לעומת זאת, בעולם האיראני, כפי שעולה ממאמרו של שנקר, העניין בעבר היה מצומצם בהרבה. 'הזיכרון ההיסטורי והעברתו לדורות הבאים [כללו] שני רכיבים עיקריים: תיעוד זמן שלטונו של כל מלך ברצף השליטים כולם, והאדרת מעשי האבות באמצעות סיפורים ושירה אפית'. לקורותיהם של השליטים הקודמים, על הישגיהם וכישלונותיהם, היה תפקיד מועט בתרבות הפוליטית האיראנית ומכאן שהתיעוד שלהם נותר זעום. אף כי האיראנים ידעו לתעד את מאורעות העבר היטב (כנראה בהשפעה מסופוטמית), כפי שתעיד כתובת בהיסטון מימי דריווש הראשון (522–486 לפנה"ס), הביקוש לתיעוד זה נותר מועט בהשוואה לסין (או ליוון ולרומא). שנקר מסכם: 'אפשר לומר אפוא שהיסטוריוגרפיה בלתי תלויה בצורה ובתוכן במסורות האפיות, מעולם לא התפתחה באיראן הקדם-אסלאמית'.

ההבדל בין סין לאיראן – שתי אימפריות אדירות שיש ביניהן לא מעט קווים מקבילים, אך הן שונות כל כך בכל הקשור בתיעוד העבר – מרתק. הבדלים מרתקים לא פחות ניתן לגלות בין התרבויות היכולות להתפאר במסורות ההיסטוריות העשירות של העולם העתיק – סין הטרומ-קיסרית מזה לעומת העולם היווני-רומי מזה. בשלוש התרבויות נוצרו חיבורים היסטוריים רבים, אם כי רק מעטים מהם שרדו בשלמותם את פגעי הזמן. אולם ההבדל מתחיל מהרגע שבו אנו מדברים על המחבר ועל טיב סמכותו. בתרבות היוונית והרומית – שהמשותף והשונה ביניהן נדונים במאמרים של לוראגי ושל או'גורמן – 'הסמכות בכתיבה ההיסטורית הייתה תלויה בזהות המחבר' (לוראגי). ההיסטוריון מציג עצמו בהתחלת חיבורו; הוא מבהיר את עמדתו כלפי מקורותיו ולרוב מסביר מה הביאו להתמקד בנושא מסוים. רבים מההיסטוריונים השתתפו במאורעות שתיארו, וניסיון אישי זה חיזק את סמכותם. ברומא חווקה סמכות זו גם הודות להשתייכותם של היסטוריונים רבים למעמד הסנטורים (אם כי ליוויס בלט כיוצא מכלל זה). לעומת זאת, בסין הטרומ-קיסרית ההיסטוריון הוא לעולם אלמוני. איננו יודעים דבר על זהותו או על הסיבות לכתיבת חיבורו; הערותיו המעטות מוסתרות תחת כינוי שהוא בחר לעצמו – 'איש המעלה' – וסמכותו בפירוש אינה אישית. אדרבה, אפשר לטעון שהמחבר הנעלם מחזק את האופי ה'אובייקטיבי' של החיבור. לא ניתן לדמיין היסטוריון סיני המצטט את נאומיו שלו-עצמו כפי שעשה קאטו הזקן (ראו או'גורמן). רק בראשית העידן הקיסרי, עם הופעת סה-מָא צ'יין (בערך 145–90 לפנה"ס) שחולל את 'מהפכת המחבר' בסין,⁵ גבר הדמיון בין הכתיבה

5 על 'מהפכת המחבר' של סה-מָא צ'יין נכתב רבות, בייחוד כי הוא גם אחראי לייחוס של יצירות קודמות למחברים מזהים. ראו פרטים אצל: Martin Kern (Ke Mading 柯馬丁), 'Shiji li de "zuo zhe" gainian' 《史記》裡的 '作者' 概念 [The Concept of an Author in Records of the Historian], *Shiji xue yu shijie hanxue lunji xubian* 史

ההיסטורית בשני קצוות היבשת האירו-אסייתית, אם כי גם אז היה מצופה מההיסטוריון הסיני לא להופיע בתור דמות פעילה בחיבורו.

הפער בין ההיסטוריוגרפיה הסינית לזו של יוון ורומא בולט גם בגישה למקורות. כפי שלוראגי ממחיש, ביוון של המאה החמישית לפנה"ס בלטה העדפה של מקורות שבעל פה על פני אלה שבכתב. ההיסטוריון סמך על הזיכרון שלו ושל בני שיחו, ו'הטווח ההיסטורי' (spatium historicum) בן מאה השנים, כפי שמופיע אצל הרודוטוס, תואם הסתמכות זו על מסורת שבעל פה. עם הזמן גבר השימוש במקורות הכתובים, כולל בחיבורים של היסטוריונים אחרים, אולם הקרבה של המחבר לזמן המתואר בחיבורו תמיד הייתה יתרון. בסין, לעומת זאת, המקור העיקרי הוא חומר כתוב, שהמסורות שבעל פה מתווספות אליו כמרכיב משני. אין זה מקרה שרשמי החצר (שהיו אחראים ככל הנראה על מרבית החיבורים ההיסטוריים בסין הטרומ-קיסרית) היו מופקדים בין היתר על ניהול הארכיונים. החומר הועבר מארכיון לחיבור היסטורי או מחיבור אחד למשנהו בשיטת ה'אזור והדבק' (אם כי ברור שגם בשיטה זו ניתן היה לבצע מניפולציות למכביר בתוכן הדברים המצוטטים). המסורת בעל פה זכתה להכרה גלויה רק אצל סה-מא צ'יין; לפניו השתמשו בה מאחורי הקלעים. על כן, אין בסין חשיבות רבה לקרבת ההיסטוריון לתקופה שהוא מתאר — אם החומרים נשמרו היטב, לא היה קושי לחבר היסטוריות של מאות שנים לאחור.

ההבדלים בין סין, יוון ורומא נוגעים גם לקהל היעד של הכתיבה. ביוון פנה ההיסטוריון קודם כול ל'עמיתיו ברחבי העולם היווני'. לוראגי מעריך 'שכבר במאה החמישית לפנה"ס נוצרה גילדה צפופה של היסטוריונים, ובה כל אחד הכיר את עבודות עמיתיו' (דבר שמזכיר — לא במקרה — כתיבה אקדמית מודרנית שבה העמיתים הם קהל היעד העיקרי). מובן שהיסטוריונים פנו גם לקהל הרחב יותר וגם סברו שחיבוריהם יעזרו למדינאים ולמדינאים לעתיד, אולם ספק אם מטרה זו הייתה בראש מעייניהם. לכל הפחות לוראגי מדגיש ש'שיפוט מוסרי של השחקנים ההיסטוריים לא היה יעד מוצהר של ההיסטוריון היווני (שלא כמו אצל מקבילו הרומי)'. בסין הטרומ-קיסרית, לעומת זאת, ההיסטוריון פנה קודם כול לא לעמיתיו אלא לשליטים ולמדינאים בכירים; אותם ההיסטוריה הייתה אמורה להדריך ולהזהיר. כאן קיים דמיון בולט יותר בין סין לרומא, שבה הכתיבה ההיסטורית נועדה בפרט להועיל לאלה שעתידיים כדברי קיקרו 'לעשות היסטוריה'. אולם הקטע של קיקרו שמצוטט אצל או'גורמן (עמ' 34) ממחיש גם את ההבדל בין רומא לסין. קיקרו מצייץ שנוסף על התועלת שבה, ההיסטוריה נועדה קודם כול לגרום הנאה לקהל הקוראים והשומעים: 'ההיסטוריה משמחת גם את בני המעמד הנמוך ואף את בעלי המלאכה, אשר להם אין שום

יורי פינס ואלכסנדר יעקובסון

סיכוי להיות שותפים בעשייה הציבורית.⁶ בסין, לעומת זאת 'בני המעמד הנמוך' לא נמנו כלל עם קהל היעד של הכתיבה ההיסטורית; הדבר השתנה במקצת רק באלף השני של הקיסרות הסינית, עם זליגת הסיפורים ההיסטוריים לדרמה ולסיפורת שהנגישו את העבר לשכבות הרחבות.

די בהשוואה הקצרה והלא־מחייבת לעיל כדי להמחיש את הגיוון העצום של דפוסי ההתייחסות של התרבות אל עברה — אל ייצוגו ואל השימוש בו. הגיוון הזה מרתק כי הוא מלמד על עושר הבחירות התרבותיות ועל השפעתן לטווח קצר או ארוך. מהרגע שהשתחררנו מהשיפוטיות שלפיה מסורת אחת עדיפה על האחרת כי היא נראית 'מדעית' או 'מודרנית' יותר, אנו יכולים להרחיב את אופקינו ולשקול את המעלות והמגרעות של הבחירות התרבותיות בהקשרן ההיסטורי והאינטלקטואלי. מחקר השוואתי מהסוג שאנו מקדמים לא נועד לבסס פרדיגמה אחידה או להציג דרך אחת נכונה להבנת העבר ולהתחברות אליו. יעדנו צנוע הרבה יותר — להעמיק את הבנת התרבויות שבהן בחרנו לעסוק על ידי בחינתן בהשוואה לתרבויות כבירות אחרות. לא הכול חייבים להסכים עם הערתו של מקס מילר (F. Max Müller, 1823–1900), חוקר הדתות הגרמני באוניברסיטת אוקספורד: 'היודע [דת] אחת [בלבד], לא יודע ולו אחת' ('He who knows one, knows none').⁷ אולם למצער אפשר להסכים: הרחבת האופקים שבאה מהבנת 'האחר' היא הדרך הטובה להעמיק את הבנת 'העצמי'. אנו מקווים שגיליון מיוחד זה יתרום את תרומתו הצנועה לקידום תובנה זו.

*

תודות

הסדנה שהניבה את המאמרים שמהם מורכב גיליון זה נתמכה במענק משותף של הקרן הלאומית למדע (מענק 978/18) והמכון ללימודים מתקדמים. כן הסתייענו ביוזמה Comparative Antiquity – A Humanities Council Global Initiative (2018–2022), בניהולו של פרופ' מרטין קרן (Martin Kern) מאוניברסיטת פרינסטון. המחקר שסייע ליורי פינס בעבודה על גיליון זה נתמך במענק הקרן הלאומית למדע (מענק 568/19) ובקתדרה על שם ליפטון. המחקר שסייע לאלכס יעקובסון בעבודה על גיליון זה נתמך במענק הקרן הלאומית למדע (מענק מס' 1217/19).

Cicero, de Finibus 5.51–2 6

Friedrich Max Müller, *Introduction to the Science of Religion: Four Lectures Delivered at the Royal Institution, with Two Essays on False Analogies, and the Philosophy of Mythology*, London 1873, p. 16 7

כל הזכויות שמורות לחברה ההיסטורית הישראלית - תשפ"ג

HISTORIA

Editors:

OFER ASHKENAZI, MICHAL BIRAN, DANIELA DUECK,
RUTH GINIO

Guest Editors:

YURI PINES AND ALEXANDER YAKOBSON

Number 50 • March 2023

JOURNAL OF
THE HISTORICAL SOCIETY OF ISRAEL • JERUSALEM

Editorial Board:

*Prof. Steven E. Aschheim, Prof. Yosef Kaplan, Prof. Ranon Katzoff,
Prof. Ilana Krausman Ben-Amos, Prof. Benyamin Neuberger, Dr. Ilan Rachum,
Prof. Ron Robin, Prof. Shulamit Shahar, Prof. Aron Shai, Prof. Dror Ze'evi*

General Manager, The Historical Society of Israel: Dr. Ts'ela Rubel

Editorial Secretary: Mor Geller

Production Editor: Noa Greenwald-Assis

Published with the assistance of the Ministry of Culture and Sport

HISTORIA, Jerusalem, P.O.Box 10477, Israel 9110401

Tel: 02-5650444/5; Fax: 02-6712388

E-mail: historia@history.org.il

Website: www.historical.org.il

ISSN 0334-4843 • Printed in Israel

© All Rights Reserved, 2023

No part of this publication may be reproduced in any form or by any means,
electronic or mechanical, including photocopy, recording or any information storage
or retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Typesetting: Ronit Gilad • Printing: Alko Print, Jerusalem

CONTENTS

5	Yuri Pines and Alexander Yakobson	Introduction: Ancient Historiography in Comparative Perspective
11	Ellen O’Gorman	Imagined Ancestors: The Stories Roman History Tells about Itself
37	Yuri Pines	Early Chinese Historiography between Documentation and Didacticism
69	Nino Luraghi	The Historian’s Task in Classical Greece
95	Michael Shenkar	Empires without Historiography: History, Epic and Memory in Ancient Iran
	<i>Review Essays</i>	
111	Uri Zvi Shachar	Iris Shagrir, <i>The Parable of the Three Rings and the Idea of Religious Toleration in Premodern European Culture</i> , Jerusalem: Magnes Press, 2017.
121	Rotem Geva	Arie Dubnov and Laura Robson (eds.), <i>Partitions: A Transnational History of Twentieth-Century Territorial Separatism</i> , Stanford: Stanford University Press, 2019
131	Amos Megged	Stuart B. Schwartz, <i>Blood and Boundaries: The Limits of Religious and Racial Exclusion in Early Modern Latin America (The Menahem Stern Jerusalem Lectures)</i> , Brandeis University Press, Waltham 2020
V		English Summaries

Contributors

Prof. Yuri Pines	Department of Asian Studies, The Hebrew University of Jerusalem, yuri.pines@mail.huji.ac.il
Prof. Alexander Yakobson	Department of History, The Hebrew University of Jerusalem, yakobsona@mscc.huji.ac.il
Dr. Ellen O’Gorman	Department of Classics and Ancient History, University of Bristol, e.c.ogorman@bristol.ac.uk
Prof. Nino Luraghi	Faculty of Classics, University of Oxford, nino.luraghi@classics.ox.ac.uk
Prof. Michael Shenkar	Department of Islamic and Middle Eastern Studies, The Hebrew University of Jerusalem, michael.shenkar@mail.huji.ac.il
Dr. Uri Zvi Shachar	The Department of General History, Ben-Gurion University of the Negev, urisha@bgu.ac.il
Dr. Rotem Geva	Department of Asian Studies and Department of History, The Hebrew University of Jerusalem, rotem.geva2@mail.huji.ac.il
Prof. Amos Megged	Department of General History, University of Haifa, megged@research.haifa.ac.il

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in
Historical Abstracts and *America: History and Life*

SUMMARIES

IMAGINED ANCESTORS: THE STORIES ROMAN HISTORY TELLS ABOUT ITSELF

Ellen O’Gorman

This paper examines early Roman historical writing from the third to the first century BCE through comparison with the Chinese preimperial history, the *Zuozhuan*. It argues that Roman historiography emerges as an expression of cultural dominance to mirror Roman imperialist expansion in the Mediterranean. The paper goes on to explore evidence for the earliest forms of chronicle in Rome, the pontifical records, not to establish definitive answers about their connection to historical writing but rather to consider them as a quasi-mythical ‘imagined ancestor’ to historiography. Roman historians and rhetoricians orient their understanding of historiography through the attitude they take towards the pontifical records. Criticizing the sparseness of the records or their indiscriminating inclusion of trivial detail enables the historian to establish the values of historical investigation and narrative elaboration. At the same time, the historian deploys the authority of the priestly record to lend weight to the ‘civic voice’ of his own work, where he speaks for the Roman people and about their history. Within this civic voice, however, a tension subsists between the Roman magisterial order (to which most historians belong) and the Roman people on whose behalf political and military action is taken and later recorded.

SUMMARIES

EARLY CHINESE HISTORIOGRAPHY BETWEEN
DOCUMENTATION AND DIDACTICISM

Yuri Pines

History writing occupied an exceptionally important place in traditional Chinese culture, resulting in a huge volume of historical works. By contrast, in the centuries preceding the imperial unification of 221 BCE we have only one major text – the *Zuo Tradition* (*Zuozhuan*) – that resembles major imperial-era historical texts in terms of the thickness and sophistication of its narrative. In my article, I explore the reasons for this paradoxical contrast by focusing on the tension between documentation and didactic usages of the past in preimperial historiography. On the one hand, the earliest records of the past starting from the end of the second millennium BCE demonstrate the scribes' commitment to the meticulous recording of 'who, when, where, and what.' On the other hand, almost simultaneously fanciful accounts of the past emerged, aimed to validate the theory of the transfer of Heaven's Mandate as a manifestation of the 'just deserts' principle. The tension between accurate documentation and commitment to didacticism is palpable in most of the later historical and quasi-historical texts.

In the article I argue that *Zuozhuan* is exceptional in the balance it strikes between documentation and didacticism. Whereas much of the text is dedicated to the question of 'why' the events unfolded and which lessons could be gleaned from them, it is also fully committed to documenting the story of 'who, when, where, and what.' Moreover, *Zuozhuan*'s incorporation of a great variety of primary sources results in a much more nuanced and complex picture of the past than is common in other preimperial texts. However, in the centuries after *Zuozhuan*'s composition, what mattered for competing thinkers of the Hundred Schools of Thought was the clarity of the didactic message. This resulted in diminishing interest in historical accuracy, simplification of the narrative, and abandonment of 'unnecessary details' for the sake of the morally compelling bottom line. Consequently, manipulative stories of the past ('fake histories') proliferated, eventually undermining the appeal of historical argumentation in philosophical debates and, arguably,

SUMMARIES

of history writing in general. This trend was reversed when the great Han historian, Sima Qian (ca. 145–90 BCE) succeeded in rebalancing didacticism and historical accuracy. Thereafter, history writing regained its importance, eventually becoming the most prestigious occupation for the imperial literati.

THE HISTORIAN'S TASK IN CLASSICAL GREECE

Nino Luraghi

The essay surveys some key aspects of Greek historiography of the fifth and fourth centuries BCE. It dwells on the historians' strategies in order to claim authority for their texts; on the kinds of practices and information typically included in their works; on the way they created a chronological scaffolding for their works, in the absence of a shared system of time reckoning among the several *poleis*; on the relation between distance in time and perceived reliability of historical narratives; on the use of documentary evidence and the prevalent role of oral tradition and oral information more in general for the first phase, and the increasing role of written works by predecessors in a more advanced phase of Greek historiography; on the role of speeches delivered in *oratio recta* by historical actors, and on the ways such speeches were composed by the historians; and finally, on the preservation of historical information in the individual *poleis*, possibly in forms resembling the chronicles found in other cultures and ages.

SUMMARIES

EMPIRES WITHOUT HISTORIOGRAPHY: HISTORY, EPIC AND
MEMORY IN ANCIENT IRAN

Michael Shenkar

From the dawn of their history, the ancient Iranians preferred to transmit their literary and religious compositions orally. Even after they had established a series of successive empires that ruled a large part of the Middle East for centuries, no tradition of historical writing had ever emerged in the ancient Iranian world, and it seems that only administrative and economic texts were written down. Historical figures and events were molded in epic patterns and became part of the stories, poems and songs that were transmitted orally by professional storytellers. The ancient Iranians were concerned not with preserving the memory of concrete 'historical events' or 'facts,' but rather with creating a meaningful and colorful story. Another important aspect of historical memory in ancient Iran was keeping records of the length of each king's reign and creating a sequence of rulers. These were the two main components of historical memory in Ancient Iran.